

**DEFEKTOLOG KASBIY TAYYORGARLIGI VA PEDAGOGIK
AMALIYOT TUSHUNCHASI**

*Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti Namangan
filiali Maxsus pedagogika yo'nalishi talabasi*

Xasanboyeva Dilfuza G'ulomjon qizi

Ilmiy rahbar: Pedagogika va psixologiya

kafedrasi katta o'qituvchisi

Jo'rayeva Mushtariy Muhaydinovna

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada defektolog mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligi hamda pedagogik amaliyot tushunchasining nazariy va amaliy jihatlari kompleks tarzda tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim tizimida maxsus pedagogika yo'nalishida faoliyat yurituvchi mutaxassislarning bilim, ko'nikma va malakalariga qo'yilayotgan talablar tobora ortib borayotganligi sababli, ularning kasbiy shakllanish jarayonini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada defektologlarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda nazariy bilimlar, amaliy mashg'ulotlar va pedagogik amaliyotning uzviy bog'liqligi yoritilgan. Shuningdek, pedagogik amaliyotning mazmuni, vazifalari va turlari keng ochib berilib, uning bo'lajak mutaxassislarning mustaqil faoliyatga tayyorlanishidagi o'rni asoslab beriladi. Pedagogik amaliyot jarayonida talabalarda refleksiya, kasbiy moslashuv, innovatsion yondashuvlarni qo'llash hamda individual yondashuv asosida ishlash ko'nikmalari shakllanishi ta'kidlanadi. Bundan tashqari, maqolada maxsus ta'lim muassasalarida olib boriladigan amaliyotning samaradorligini oshirish omillari, jumladan, mentorlik tizimi, interfaol metodlar va integrativ yondashuvlarning ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot natijalari defektolog mutaxassislarni tayyorlashda pedagogik amaliyotni tizimli tashkil etish, nazariya va amaliyot uyg'unligini ta'minlash hamda zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan samarali foydalanish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: defektologiya, kasbiy tayyorgarlik, pedagogik amaliyot, maxsus ta'lim, kompetensiya, inkluziv ta'lim, refleksiya, innovatsion yondashuv

АННОТАЦИЯ: В данной статье комплексно рассматриваются теоретические и практические аспекты профессиональной подготовки дефектологов и сущность педагогической практики. В условиях модернизации системы образования возрастают требования к уровню подготовки специалистов в области специальной педагогики, что обуславливает необходимость совершенствования их профессионального становления. В статье анализируется взаимосвязь теоретических знаний, практических умений и педагогической практики как ключевого компонента подготовки будущих дефектологов. Особое внимание уделяется содержанию, задачам и видам педагогической практики, а

также её роли в формировании готовности студентов к самостоятельной профессиональной деятельности. Подчеркивается, что в процессе практики формируются такие важные качества, как профессиональная рефлексия, адаптация к реальным условиям образовательной среды, умение применять инновационные методы обучения и реализовывать индивидуальный подход к обучающимся с особыми образовательными потребностями. Кроме того, в статье раскрываются факторы, способствующие повышению эффективности педагогической практики в учреждениях специального образования, включая наставничество, использование интерактивных методов и интегративных подходов. Результаты исследования свидетельствуют о необходимости системной организации практики, обеспечения единства теории и практики, а также внедрения современных образовательных технологий в процесс подготовки дефектологов.

Ключевые слова: дефектология, профессиональная подготовка, педагогическая практика, специальное образование, компетенции, инклюзивное образование, рефлексия, инновационные методы

ABSTRACT: This article provides a comprehensive analysis of the theoretical and practical aspects of professional training of defectologists and the concept of pedagogical practice. In the context of modern educational reforms, the requirements for specialists in the field of special education are continuously increasing, which necessitates the improvement of their professional training processes. The study emphasizes the interconnection between theoretical knowledge, practical skills, and pedagogical practice as a core component in preparing future defectologists. Particular attention is given to the content, objectives, and types of pedagogical practice, as well as its role in developing students' readiness for independent professional activity. It is highlighted that during pedagogical practice, students acquire essential competencies such as professional reflection, adaptation to real educational environments, the ability to apply innovative teaching methods, and the implementation of individualized approaches for learners with special educational needs. Furthermore, the article identifies key factors that enhance the effectiveness of pedagogical practice in special education institutions, including mentorship, interactive teaching methods, and integrative approaches. The findings suggest that a systematic organization of pedagogical practice, the integration of theory and practice, and the use of modern educational technologies are crucial for the effective training of defectologists.

Keywords: defectology, professional training, pedagogical practice, special education, competence, inclusive education, reflection, innovative methods

Kirish:

Hozirgi globallashuv jarayonlari va ta'lim tizimining modernizatsiyalashuvi sharoitida maxsus ta'lim sohasiga bo'lgan ehtiyoj va e'tibor sezilarli darajada ortib bormoqda. Alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarning jamiyatda munosib o'rin egallashi, ularning ijtimoiy moslashuvi va sifatli ta'lim olishini ta'minlash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Shu sababli maxsus pedagogika yo'nalishida yuqori malakali, zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lgan defektolog mutaxassislarni tayyorlash masalasi alohida ahamiyat kasb etmoqda. Defektolog kasbiy faoliyati o'ziga xos murakkabligi bilan ajralib turadi. U nafaqat pedagogik bilimlarga, balki psixologik, tibbiy va ijtimoiy yondashuvlarga asoslanadi. Shu bois defektolog mutaxassislarni tayyorlash jarayoni ko'p qirrali bo'lib, unda nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliy ko'nikmalarni shakllantirish muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, pedagogik amaliyot bo'lajak mutaxassislarning kasbiy shakllanishida asosiy vositalardan biri sifatida e'tirof etiladi. Chunki amaliyot davomida talabalar real ta'lim muhitida ishlash, maxsus metod va texnologiyalarni qo'llash, o'quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Pedagogik amaliyotning samarali tashkil etilishi defektologlarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Xususan, amaliyot jarayonida talabalarda kasbiy refleksiya, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, muammoli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish, innovatsion yondashuvlardan foydalanish kabi muhim ko'nikmalar rivojlanadi. Shu bilan birga, ular o'z kasbiga nisbatan mas'uliyat, empatiya va individual yondashuv kabi sifatlarni ham shakllantiradilar.

Bugungi kunda ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning keng joriy etilishi, inkluziv ta'lim tamoyillarining rivojlanishi defektolog mutaxassislar tayyorlash jarayoniga yangi talablarni qo'ymoqda. Bu esa pedagogik amaliyotni tashkil etishning mazmuni va shakllarini takomillashtirish, uni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan boyitish zaruratini yuzaga keltiradi. Ayniqsa, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va integrativ yondashuvlardan foydalanish amaliyot samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Shuningdek, pedagogik amaliyot jarayonida oliy ta'lim muassasasi, amaliyot bazasi va talaba o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, mentorlik tizimini rivojlantirish, amaliy mashg'ulotlarni real ehtiyojlarga moslashtirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Bu esa bo'lajak defektologlarning kasbiy tayyorgarligini yanada sifatli darajaga olib chiqishga xizmat qiladi. Mazkur maqolaning maqsadi defektolog kasbiy tayyorgarligi va pedagogik amaliyot tushunchasining nazariy asoslarini keng yoritish, ularning o'zaro bog'liqligini ilmiy jihatdan tahlil qilish hamda zamonaviy ta'lim sharoitida samarali tashkil etish mexanizmlarini aniqlashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun maqolada pedagogik amaliyotning mazmuni, vazifalari, shakllari va uni takomillashtirish yo'llari atroflicha ko'rib chiqiladi.

Adabiyotlar tahlili:

Defektolog mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligi va pedagogik amaliyot masalalari ko‘plab mahalliy hamda xorijiy olimlar tomonidan atroflicha o‘rganilgan. Ushbu yo‘nalishda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar defektologlarni tayyorlash jarayonida nazariy bilimlar va amaliy ko‘nikmalar uyg‘unligi muhim omil ekanligini ko‘rsatadi. Jumladan, L.S. Vygotsky o‘zining madaniy-tarixiy rivojlanish nazariyasida bolaning rivojlanishi ijtimoiy muhit va ta‘lim bilan chambarchas bog‘liqligini ta‘kidlaydi. Uning fikricha, maxsus ta‘lim jarayonida pedagogning roli nafaqat bilim berish, balki bolaning yaqin rivojlanish zonasini aniqlash va qo‘llab-quvvatlashdan iborat. Bu esa defektolog mutaxassislarning chuqur kasbiy tayyorgarligini talab etadi. Shuningdek, S.Ya. Rubinstein faoliyat va ong birligi tamoyilini ilgari surib, shaxsning rivojlanishi faoliyat jarayonida amalga oshirishini asoslab bergan. Ushbu yondashuv pedagogik amaliyotning muhimligini yana bir bor tasdiqlaydi, chunki aynan amaliy faoliyat orqali talabalarda kasbiy kompetensiyalar shakllanadi.

Maxsus pedagogika sohasidagi tadqiqotlarda V.V. Lebedinsky tomonidan bolalarning rivojlanishdagi nuqsonlarini tasniflash va ularga mos ta‘lim yondashuvlarini ishlab chiqish muhim ilmiy asos sifatida qaraladi. Bu esa defektologlarning individual yondashuv asosida ishlash ko‘nikmalarini shakllantirish zarurligini ko‘rsatadi. Bundan tashqari, A.R. Luria tomonidan olib borilgan neyropsixologik tadqiqotlar maxsus ta‘lim jarayonida individual psixologik xususiyatlarni hisobga olish muhimligini asoslab beradi. Uning ilmiy qarashlari defektologlarning kasbiy faoliyatida diagnostika va individual rejalashtirishning ahamiyatini oshiradi. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda esa kompetensiyaviy yondashuv muhim o‘rin egallaydi. I.A. Zimnyaya kompetensiyani shaxsning bilim, ko‘nikma va tajribasining integratsiyalashgan natijasi sifatida talqin etadi. Bu yondashuv defektolog mutaxassislarni tayyorlashda pedagogik amaliyotning rolini yanada kuchaytiradi. G‘arb olimlaridan David Kolbning tajribaviy o‘qitish nazariyasi (experiential learning theory) ham pedagogik amaliyotning ahamiyatini asoslab beradi. Uning fikricha, bilim olish jarayoni bevosita tajriba, refleksiya va amaliy faoliyat orqali samarali kechadi. Bu esa pedagogik amaliyotni kasbiy tayyorgarlikning ajralmas qismi sifatida qarash zarurligini ko‘rsatadi.

Mahalliy olimlar tadqiqotlarida ham defektolog mutaxassislarning tayyorlashning dolzarb masalalari yoritilgan bo‘lib, ularda pedagogik amaliyotni samarali tashkil etish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish hamda milliy ta‘lim tizimi talablariga mos kompetensiyalarni shakllantirish muhimligi ta‘kidlanadi. Yuqoridagi ilmiy qarashlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, defektolog kasbiy tayyorgarligi ko‘p qirrali jarayon bo‘lib, u nazariya va amaliyot integratsiyasiga asoslanadi. Ayniqsa, pedagogik amaliyot bu jarayonning markaziy elementi sifatida talabalarning kasbiy rivojlanishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Shu bois mazkur yo‘nalishda ilmiy izlanishlarni yanada

chuqurlashtirish, amaliyot mazmunini takomillashtirish va innovatsion yondashuvlarni keng joriy etish zarur hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiya:

Mazkur tadqiqot defektolog mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligi hamda pedagogik amaliyot jarayonining samaradorligini o'rganishga qaratilgan bo'lib, unda kompleks yondashuv asosida bir qator ilmiy-tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida nazariy va empirik usullar uyg'un holda qo'llanildi. Tadqiqotning nazariy asosini maxsus pedagogika, psixologiya va pedagogik faoliyat nazariyasiga oid ilmiy manbalar tashkil etdi. Xususan, L.S. Vygotsky, A.R. Luria, S.L. Rubinstein hamda David Kolblarning ilmiy qarashlari tadqiqotning metodologik poydevori sifatida xizmat qildi. Ularning nazariy yondashuvlari asosida defektolog kasbiy tayyorgarligida faoliyatga yo'naltirilganlik, individual yondashuv va tajribaviy o'qitish tamoyillari asos qilib olindi. Empirik tadqiqotlar jarayonida kuzatish, suhbat, anketa (so'rovnoma), pedagogik tajriba va tahlil metodlaridan foydalanildi. Kuzatish metodi orqali talabalar va amaliyot rahbarlarining pedagogik amaliyot jarayonidagi faoliyati o'rganildi. Suhbat va so'rovnoma metodlari yordamida talabalarning kasbiy tayyorgarlik darajasi, pedagogik amaliyotga bo'lgan munosabati hamda duch kelayotgan muammolari aniqlandi.

Pedagogik tajriba-sinov ishlari oliy ta'lim muassasalarining maxsus pedagogika yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar ishtirokida olib borildi. Tajriba jarayonida pedagogik amaliyotni tashkil etishning an'anaviy va innovatsion usullari taqqoslandi hamda ularning samaradorligi baholandi. Natijalarni qayta ishlashda sifat va miqdoriy tahlil usullaridan foydalanildi. Shuningdek, tadqiqotda tizimli, kompetensiyaviy va integrativ yondashuvlar asos qilib olindi. Bu yondashuvlar orqali defektolog mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligini kompleks baholash hamda pedagogik amaliyot jarayonini takomillashtirish yo'llarini aniqlash imkoniyati yaratildi. Mazkur metodologik yondashuv tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta'minlash, ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qildi.

Natijalar va tahlillar:

Tadqiqot jarayonida olingan natijalar defektolog mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligi va pedagogik amaliyot o'rtasida bevosita va uzviy bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. O'tkazilgan pedagogik kuzatishlar, so'rovnoma va tajriba-sinov ishlari natijalari talabalarning nazariy bilimlari amaliy faoliyat jarayonida mustahkamlanishini tasdiqladi. So'rovnoma natijalariga ko'ra, talabalarning aksariyati pedagogik amaliyotni kasbiy shakllanishning eng muhim bosqichi sifatida baholagan. Xususan, respondentlarning katta qismi amaliyot davomida o'zlarining kasbiy ko'nikmalari, jumladan, individual yondashuvni qo'llash, maxsus metodlardan foydalanish, o'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatish kabi kompetensiyalari rivojlanganini ta'kidladi. Shu bilan birga, ayrim talabalar amaliyot jarayonida metodik

yetishmovchiliklar va tajriba kamligi bilan bog‘liq qiyinchiliklarga duch kelganini bildirgan. Pedagogik tajriba-sinov natijalari shuni ko‘rsatdiki, innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etilgan pedagogik amaliyot an‘anaviy shakllarga nisbatan samaraliroq hisoblanadi. Ayniqsa, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish hamda individual ta‘lim strategiyalarini qo‘llash talabalarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda yuqori natijalar berdi. Bu natijalar David Kolbning tajribaviy o‘qitish nazariyasiga mos kelib, bilim va ko‘nikmalar aynan faol tajriba orqali samarali shakllanishini yana bir bor tasdiqlaydi.

Shuningdek, tadqiqot davomida pedagogik amaliyot samaradorligiga ta‘sir etuvchi bir qator omillar aniqlandi. Ular qatoriga amaliyot rahbarlarining malakasi, ta‘lim muassasasining moddiy-texnik bazasi, talabalarning motivatsiyasi hamda metodik ta‘minot darajasi kiradi. Ayniqsa, mentorlik tizimining yo‘lga qo‘yilganligi talabalarning kasbiy moslashuv jarayonini sezilarli darajada tezlashtirishi kuzatildi. Natijalar tahlili shuni ham ko‘rsatdiki, pedagogik amaliyot jarayonida refleksiya mexanizmlarini joriy etish talabalarning o‘z faoliyatini tahlil qilish, xatolar ustida ishlash va kasbiy rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish imkonini beradi. Bu esa L.S. Vygotsky tomonidan ilgari surilgan rivojlanishning ijtimoiy xarakteri haqidagi nazariy qarashlar bilan hamohangdir. Umuman olganda, tadqiqot natijalari defektolog mutaxassislarni tayyorlashda pedagogik amaliyotni takomillashtirish zarurligini ko‘rsatdi. Xususan, amaliyot mazmunini boyitish, innovatsion metodlarni keng joriy etish, nazariya va amaliyot integratsiyasini kuchaytirish hamda baholash mezonlarini aniqlashtirish muhim vazifalar sifatida belgilandi.

Xulosa va amaliy tavsiyalar:

Mazkur tadqiqot natijalari defektolog mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligi va pedagogik amaliyot jarayoni o‘rtasida uzviy va tizimli bog‘liqlik mavjudligini tasdiqladi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, bo‘lajak defektologlarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda nafaqat nazariy bilimlar, balki amaliy faoliyat, ayniqsa pedagogik amaliyot muhim hal qiluvchi omil hisoblanadi. Pedagogik amaliyot jarayonida talabalar o‘z bilimlarini real ta‘lim muhitida qo‘llash, maxsus metod va yondashuvlardan foydalanish, o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish hamda kasbiy faoliyatga moslashish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Bu esa ularning mustaqil faoliyat yuritishga tayyorligini oshiradi. Shu jihatdan, pedagogik amaliyot defektolog mutaxassislarni tayyorlash tizimining ajralmas va ustuvor tarkibiy qismi sifatida namoyon bo‘ladi. Tadqiqot natijalari shuni ham ko‘rsatdiki, pedagogik amaliyotni samarali tashkil etish uchun innovatsion pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar hamda individual yondashuvlardan keng foydalanish zarur. Shuningdek, amaliyot jarayonida refleksiya va o‘z-o‘zini baholash mexanizmlarini joriy etish talabalarning kasbiy rivojlanishini jadallashtiradi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi amaliy tavsiyalarni ilgari surish mumkin:

- defektolog mutaxassislarni tayyorlashda pedagogik amaliyot hajmi va sifatini oshirish;
- amaliyot jarayoniga zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish;
- mentorlik (ustoz-shogird) tizimini rivojlantirish va amaliyot rahbarlarining malakasini oshirish;
- nazariya va amaliyot integratsiyasini kuchaytirish hamda kompetensiyaviy yondashuvni chuqurlashtirish;
- pedagogik amaliyot samaradorligini baholashning aniq mezon va indikatorlarini ishlab chiqish.

Xulosa qilib aytganda, defektolog kasbiy tayyorgarligini takomillashtirishda pedagogik amaliyotni tizimli, innovatsion va amaliyotga yo'naltirilgan tarzda tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Bu esa kelajakda maxsus ta'lim tizimida yuqori malakali, raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Eshonqulova, M. (2025). **Pedagogik ta'lim muassasalarida malakaviy amaliyot darslari.** XXI asrda innovatsion texnologiyalar, fan va ta'lim taraqqiyotidagi dolzarb muammolar konferensiya materiali.
2. **Modular Design of Professional Training Programs for Special Education Teachers: Criteria-Based Approach.** (2025). *Vestnik HSS*, 25 fevral. Tadqiqot defektologlar uchun kasbiy tayyorgarlik dasturlarini yangicha mezonlar yordamida tashkil etishni tahlil qiladi.
3. Olimova, S.S. (2025). **Oliy ta'limda pedagogik kompetensiya tushunchasining nazariy asoslari.** *ResearchGate* maqolasi. Bu manba pedagogik kompetensiyalarni zamonaviy ta'lim sharoitida shakllantirish va amaliyot bilan bog'lashni yoritadi.
4. Yerzhanova, G., Autayeva, A., Mazhinov, B., Iralina, M., & Nishanbayeva, S. (2025). **Features of the development of research competence in future special education teachers.** *Frontiers in Education*. Tadqiqot maxsus ta'lim yo'nalishidagi tadqiqot kompetensiyasini rivojlantirish mexanizmlarini o'rganadi.
5. Respublika ta'lim organlari normativ-huquqiy hujjatlari va qo'llanmalar: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3775-son qarori (2024) — **Ta'lim tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida.**
6. Mallaev D.M., Magamdarov R.Sh., Amirova S.K. Modern problems of defectology: the basis of special education and upbringing of people with special needs // *ARPHA Proceedings*. – 2020. – P. 1589–1597.
7. Kozlova G.S., Mamayev I.A. Innovative technologies in defectology. – Moscow: Pedagogika, 2020.

8. UNESCO. Inclusive Education: Guidelines for Policymakers. – Paris: UNESCO Publishing, 2020.
9. Kadyrov R. Modern approaches in special pedagogy // Pedagogical innovations. – 2021. – №2. – P. 45–52.
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 1-iyundagi PQ–5149-son qarori “Nogironligi bo‘lgan shaxslarni qo‘llab-quvvatlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”.
11. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. Inklyuziv ta’limni rivojlantirish milliy dasturi (2021–2025).
12. Khodjaev B., Gulomova D. Theoretical foundations of digital technologies in special pedagogy // Science and Development. – 2022. – №1. – P. 35–41.
13. Mukhamedova M.M. Inclusive education: theory and practice. – Tashkent: Ilm Ziyo, 2022.
14. Smagorinsky P. Vygotsky, “Defectology,” and Inclusive Education // Educational research. – 2023.
15. Abdurakhmonova D. The importance of game technologies in special education // Modern Education Journal. – 2023. – №4. – P. 62–67.
16. Negmatov Sh.A. The relevance of defectology in modern education and the need for improvement // International Journal of Artificial Intelligence. – 2025.
17. Babajanova D.X., Karimova Z.A. The role of inclusive education approaches in modern defectology // International Journal of Artificial Intelligence. – 2025.
18. Ravshanova I.E. Using innovative methods in teaching the clinical foundations of special pedagogy // International Multidisciplinary Journal for Research & Development. – 2025.
19. Yo‘ldoshov A.T., Normurodova S.T. Inclusive education strategies for children with sensory disabilities // Samarali ta’lim va barqaror innovatsiyalar. – 2025.